

Verslag Lezing Dr. Bernard Lauer 'Die Göttinger Sieben' 16 november 2012

Jacob Grimm inspireerde Thorbecke

Natuurlijk zijn de gebroeders Grimm vooral bekend als sprookjesverzamelaars. Hun verzamelde Kinder und Hausmärchen van 1812 staan met de bijbel of de koran overal ter wereld in alle boekenkasten. Maar tamelijk onbekend is dat de twee broers ooit door hun koning uit de universteitsstad Göttingen zijn verbannen. En dat Jacob Grimm ooit kennis heeft gemaakt met Thorbecke, de latere liberale Nederlandse staatsman die onze grondwet van 1848 heeft geschreven. Jacob behoorde tot een illustre gezelschap van Duitse filosofen en rechtsgeleerden die Thorbecke hebben geïnspireerd

Het 'maatschappelijk-politieke activisme' van de gebroeders Grimm stond centraal in de inleiding op 16 november van de eminente Grimm-expert en directeur van het Grimm Museum dr Bernhard Lauer uit Kassel. Op uitnodiging van de Duitse Bibliotheek in Den Haag ging Bernhard Lauer dieper in op de levenswandel van Jacob en Wilhelm Grimm, hun veelzijdigheid en de manier waarop zij in hun leven en werken ten principale 'rechtschapenheid' nastreefden. Rechtvaardigheid was het familiemotto van hun voorgeslacht van bestuurders, ambtenaren en 'pfarrers.' Dat betekende oog hebben voor noodzakelijke veranderingen, ingeluid door de weergalm van de Franse revolutie in Europa. Burgerlijke vrijheden en rechten kregen een belangrijker aandeel in de rechtssystemen van de Duitse vorstendommen .

De gebroeders hadden al lang vóór hun dagen in Göttingen tezamen de grondslag gelegd voor de sprookjesverzameling, die in 1812 in drukvorm verscheen, op basis van verhalen van heinde en verre en heel Europa. Als ware 'taalarcheologen' vonden en bewerkten zij nog veel meer liederen en mythen uit het rijke verleden en droegen zo bij aan de herwaardering van duitstalig en Europees cultureel erfgoed. Zij worden gezien als de grondleggers van het Germanisme als een wetenschappelijke basis voor de duiding en de ontwikkeling van de Duitse taal en cultuur. Kennis van de geschiedenis, de kracht van de taal en van de literaire nalatenschap was in hun ogen een belangrijke conditie voor meer bestuurlijke samenwerking en eenheid en als bron voor de identiteit van de bewoners van het Duitse taalgebied. Voor de gebroeders Grimm zouden landsgrenzen min of meer parallel moeten lopen met taalgrenzen. Taal was volgens hen het belangrijkste onderscheidende aspect bij de vorming van een natie of een staat.

Bernhard Lauer stipte belangrijke momenten en acties van de gebroeders aan om te wijzen op hun inzet als rechtsgeleerden voor een toekomstgerichte ontwikkeling. Zo formuleerde Jacob in 1848 voor de Nationalversammlung (het parlement) een voorstel voor een eerste Artikel van een nieuwe grondwet waarin de inwoners van het land worden geduid als een volk van vrije mensen die op hun grondgebied 'geen knechtsschap dulden en iedereen die geknecht wordt zullen vrijmaken.' Over zulke onderwerpen correspondeerden de Grimms met collega's in andere landen waaronder Nederland.

Voor vrijheid moet je soms vechten hadden de gebroeders tien jaar daarvoor al laten zien, toen zij zich keerden tegen het besluit van de nieuwe koning van

Hannover, Ernst August von Cumberland, om eenzijdig de grondwet van 1833 van het vorstendom Hannover buiten werking te stellen, de wet die burgers rechten gaf, meer openbaarheid van bestuur inhield en aan absoluut gezag van de vorst een einde had gemaakt. De gebroeders hadden als hoogleraren in Göttingen bij hun aanstelling formeel moeten verklaren dat zij naar de letter en de geest van die grondwet zouden handelen. De koning kan een dergelijke overeenkomst niet eenzijdig verbreken, vonden Jacob en Wilhelm met nog vijf andere professoren, die daarop verbannen werden en de geschiedenis ingingen als de *Göttinger Sieben*. Het nieuws van de verbanning ging als een lopend vuurtje door heel Europa en groot was de verontwaardiging en de steun die het moedige zevental ontving van collega's elders in Europa.

Daarvóór in de jaren twintig moet de toenmalige bibliotheekmedewerker Jacob Grimm Johan Rudolph Thorbecke hebben ontmoet, toen deze laatste een studiereis maakte door Duitsland en ook grote bibliotheken aandeed. Het was het Duitsland van de Romantiek waarin de rede en het verstand aan gewicht verloren ten gunste van de intuïtie, het geweten en de verbeelding. Het recht was in volle ontwikkeling en was - aldus Bernhard Lauer - niet meer een onveranderlijk van hogerhand verordend gegeven, maar een dynamisch recht dat voortvloeide uit historisch gegroeide nieuwe verhoudingen. Het recht als uitdrukking van de in de samenleving gegroeide rechtsopvattingen. De gebroeders Grimm vonden dat gestage meebewegen van de rechtsontwikkeling met de rechtsopvattingen van de bevolking beter dan revolutie waarvan zij in Frankrijk de gewelddadige bijverschijnselen hadden gezien. Dat Thorbecke de inspiratie voor zijn wetgevende werk voor een groot deel heeft ontleend aan zijn kennis van de Duitse romantiek en de Duitse rechtsschool wordt overigens door Nederlandse historici bevestigd.

De lezing werd afgesloten met een interessante discussie over Romantiek en Recht onder leiding van de germanist en lector in Utrecht Ewout van der Knaap. Dat er in de levens van Jacob en Wilhelm nog veel stof zit voor wetenschappelijk onderzoek, ook in relatie tot hun uitwisseling met Nederlandse collega's, dat was wel duidelijk. Na afloop drukten de deelnemers hoge waardering uit voor de lezing.